

ÜNİVERSİTEDE AKREDİTASYON VE DÜŞÜNCELER*

¹ Dr. Ayşen BAKİOĞLU – ² Resul BALTACI

M.Ü. A.E.F. Eğitim Bilimleri, Doçent

Kuleli Askeri Lisesi, Öğretmen Üsteğmen

Abstract: This study consists of two parts, one including description of the accreditation as general and as aspects of higher education. Second part concentrates on the some thoughts on the preparation of applications of accreditation on the Education Faculties. Article concludes that; there are many problems to start accreditation, such as beginning standards are not established yet in the Education Faculty. First physical and philosophical barriers should be removed and then accreditation might be seen eligible.

Yüksek öğretimde kalitenin niteliği, ders programlarının, bundan etkilenecek olan kişi ve kuruluşların beklentileri ile uyumlu olup olmadığına bakılarak anlaşılmaktadır. 'Kimin kalitesi gözetilecektir?' sorusuna karşı bazı yazarlar, öğretimin kalitesinden çok öğrencinin öğrenmesinde kalitenin aranması gerektiğini savunmaktadır. Kurumun kaynakları, öğrencinin amaçları ve ihtiyaçlarını gidermeye yettiği vakit; kurum dışından duyulan kalite endişesi giderilmektedir [1,2]. Bu kalite endişesi akademik programların sekiz alanında gerçekleşmektedir:

- Akademik içerik ve yapı,
- Öğretim elemanı kalitesi ve gelişme,
- Eğitim kaynakları,
- Sosyal hizmetler,
- Akademik programın yönetimi,
- Öğretme ve öğrenme,
- Öğrenciyi destekleyen hizmetler,
- Eğitimsel çıktılar, mezunlar.

Akademik programların yukarıda sayılan kalite ile ilgili özelliklerinin öğrenci amaç ve ihtiyaçlarına uygunluğunun sağlanması, mezunları istihdam edecek birimler için son derecede önemli görünmektedir. Eğitim kurumları kalite söz konusu olunca hem öğrenciyi hem de toplumu dikkate alarak her ikisini de tatmin yoluna gitmek zorundadırlar [1]. Yükseköğretimde nitelik sağlamak için akreditasyon çalışmaları öngörülmektedir.

Ülkemizde genel olarak akreditasyona bakılınca şu çalışmalar dikkat çekmektedir. 4 Temmuz 1991 tarihinde TC Hükümeti ile Dünya Bankası arasında imzalanan Uluslararası Andlaşma ile, TSE ve TÜBİTAK'ın da dahil olduğu bir Milli Akreditasyon Konseyi'nin kurulmasına karar verilmiştir. Andlaşma doğrultusunda TSE, Milli Kalite Konseyini kurmuştur. Milli Kalite Konseyi, dünyadaki gelişmelere paralel olarak, dört konuda akreditasyon faaliyetlerini yürütmeye karar vermiştir. Bunlar: Laboratuvar, Sistem Belgelendirmesi, Personel Belgelendirmesi, Ürün ve Hizmet Belgelendirmesidir.

TSE'nin yanısıra TÜBİTAK'ta kendi bünyesinde, kurulduğunda Milli Akreditasyon Konseyi'ne devredilmek üzere, her türlü laboratuvar akreditasyonundan sorumlu olacak, Türk Kalibrasyon Servisi'ni kurmuştur [3]. ISO 9000 standartları bağlamında, Sistem Belgelendirmesi Belgesi olarak akredite edilen (Orta Dereceli Askeri Öğretim Kurumları, ve bazı özel öğretim kurumları gibi) çeşitli eğitim kurumları vardır. Öte yandan, eğitim alanında, yukarıda anlattığımız anlamda, akreditasyon konusunda bir gelişme; 1998 de YÖK ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından fakülte-okul işbirliği sistemi oluşturulmuştur. Öğretmen yetiştirme standartlarının oluşturulması ve akreditasyon alanında çalışmalara başlanmıştır. YÖK ve Dünya bankasında uzmanlar birlikte çalışarak Türkiye de Öğretmen Eğitiminde Standartlar ve Akreditasyon (1999)

* Bu makale kaleme alınırken, konusu ülkemizde henüz incelenmeye başlanmadığından dolayı yerli ve yabancı kaynaklara ulaşılma konusunda zorluk yaşanmıştır. Bu nedenle, zaman zaman internetten faydalanılmıştır. Kaynak eğer kitap ise, kendisine ulaşmak ve kaynağın tamamını okumak esas olmaktadır. Ancak burada internetteki kitap özetleri veya araştırma özetleri ile çalışılmamıştır. Daba çok bilimsel raporların tamamı ve bakanlıkların internete verdikleri politikaları ve yasa niteliğindeki metinlere gidilirken elektronik kaynaklar kullanılmıştır. Kullanılan kaynakların adresleri açık bir şekilde, yeni araştırmalara yardımcı olmak üzere, kaynaklar kısmında verilmiştir.

başlıklı bir çalışma üreterek bütün Eğitim Fakültelerine göndermiş ve bazı gönüllü fakültelerde pilot ziyaretlere başlanmıştır.

Ülkemizde üniversitelerin akreditasyonu çok genç bir alan olarak görülmektedir. Bu nedenle akreditasyonun tanım ve özelliklerini, amacını, sürecin nasıl işlediğini inceleyip daha sonra akreditasyona yöneltilecek eleştirileri vurgulayarak eğitim fakültelerinin akreditasyonda getiren nokta ve düşündürdükleri üzerine yorum yapacağız:

Tanımı ve özellikleri: Akreditasyon bir çok ülkede ve birçok sektörde topluma sunulan program ve hizmetlerin niteliğinin sistematik bir yaklaşımla güvence altına alınması için geliştirilen bir yöntemdir [4].

Akreditasyon işlemi için farklı kelimeler kullanılabilir. Bazıları akreditasyonu değerlendirme ile bir tutarken, diğer bir görüşe göre ise, akreditasyon bir kurum veya programın önceden belirlenmiş kriter ve standartlara uyup uymadığını; değerlendirme ise faaliyetin, akreditasyon ve standartlardan bağımsız olarak, muhafaza edilmeye değer olup olmadığı ile ilgili bir kavram [5] şeklinde tanımlanmaktadır.

Akreditasyonu, belgelendirme (certification) ve lisans (licensure) işlemlerinden de ayırmak gerekmektedir. Lisans, ilgili kurumun veya kişinin yasal olarak çalışabilmesi için zorunludur, kurumda yapılan işlerin niteliği ile ilgili değildir [4]. Ancak bazı mesleklerde (hukuk, tıp, dişçilik gibi) öğrenciler eyalet belgelendirme sınavlarını almadan önce, akredite edilmiş bir kurumdan mezun olmak zorundadırlar [6]. Keza belgelendirme (certification) ise yapılmak istenen iş için gerekli niteliklere sahip olduğunun belgelenmesidir. Kaldı ki sertifika veya lisanslar, genellikle, eyaletler arası işlemlerde geçerli değildir [7]. Belki de yukarıdaki sebeplerden dolayı, akreditasyon için Türkçe'de henüz üzerinde tam olarak uzlaşılmış bir kelime yoktur. 'Yeterliliğin onaylanması' ya da 'eş kredilendirme' [8], 'denklik belgesi' [9] kullanılan bazı terimlerdir.

Genel özellikleri ile akreditasyon [6]:

- Bir kurum veya programın bir beklentiler seti (standartlar, kriterler) karşısında kalite ve etkinliği ile ilgili değerlendirmeleri içerir.
- Yönetmelik veya tüzüklere uygunluk ile karşılaştırıldığında (onun yerini alacak) bir tür gayri resmi öz düzenleme yöntemidir.
- Kurumun veya programın misyonu ve tarihine dayanır.

- Kurumların ve programların otonomi ve farklılıklarını tanıyarak ve saygı duyar.
- Akredite edilmiş kurum veya programların kamuoyunun kalite beklentilerini karşıladığını veya aştığını temin eder.
- Bir dış komisyonun sorumluluğundadır.
- Genellikle 5-10 yıllık dönüşümler içinde uygulanır. Ciddi problemlerin ortaya çıkması durumunda daha kısa periyotlar kullanılır.

Eğitimde akreditasyon ise;

- Bir kalite kontrol ve güvence sürecidir ve bu süreçteki denetleme veya değerlendirme (veya her ikisi) sonunda, bir kurum veya programlarının minimum kabul edilebilir standartları uyguladığı kabul edilir [5].
- Bir kurumun veya programın, hem başlangıç hem de sonraki aşamalarda, ulusal olarak tanınan bir akreditasyon kuruluşuna üye olmak için, ilgili kuruluşça belirlenen standartlara ulaştığının onaylanması anlamına gelir [7].
- Akademik gelişme ve toplumsal sorumluluğun karşılanması için, öz değerlendirme ve aynı işi yapanlardan oluşan bir ekibin değerlendirmesinden oluşan (peer review) meslektaşların kontrolünü amaçlayan (collegial) bir süreçtir [10].
- İşleminin geçerli olabilmesi için öğretim üyelerinin katılımı şarttır.
- Son zamanlarda, öğrencilerin öğrenmesi ve gelişmesini, etkililik ve kalitenin önemli bir kriteri olarak vurgulamaktadır.

Tek başına akreditasyon, eğitim programlarının yüksek kalitede olduğunu garanti altına alan bir çalışma değildir. Akredite olmayan kurumların da kalitesiz olduğu kanısına varılmasını gerektirmemektedir. Sadece akredite olmuş olanların minimum standartları sağladığını göstermektedir [8]. Bir başka deyişle, akredite edilmiş olmak, kurumun öğretim programı, öğretim üyelerinin özellikleri, ve araçları konusunda, en azından minimum standartları sağladığının tanınmasıdır. Standartların oluşturulması ve geliştirilmesi, öğretim programının ve öğretimin kalitesinin sağlanması için yollar geliştirilmesi üzerine odaklanmaktadır. Ayrıca, faaliyetler, tecrübeli meslektaşlardan kurulu komitelerce belirlenen hedeflere, standartlara ulaşmalıdır [5].

Amaç: 1960'lı yılların ikinci yansından beri, topluma karşı sorumlu olma olgusunun güçlenmesiyle, akreditasyonun ilgi alanı oldukça genişlemiş, başlangıçta iki tane olan amaç dokuza çıkmıştır [5].

1. Bir kurumun veya programın belirlenen standartlara ulaştığını belgeleme,

2. Öğrencilerin tanınmış kurumlara ulaşmalarına yardımcı olma,

3. Kurumlara transfer kredilerinin kabul edilebilirliğini belirlemede yardımcı olma, 4. Kamu ve özel fonların harcanacağı kurum ve programların belirlenmesinde yardımcı olma,

5. Kurumu zararlı iç ve dış baskılara karşı koruma,

6. Zayıf programların kendi kendilerini geliştirmeleri için hedefler yaratma ve eğitim kurumları arasında standartların genel olarak yükseltilmesine yönelik (olumlu) bir hava yaratma,

7. Öğretim elemanları ve diğer personeli kurumsal değerlendirme ve planlamaya katma,

8. Mesleki belgelendirme (certification) ve lisans (licensure) ile bu belgelendirmelere yönelik (bütünleyici) derslerde kriterler belirleme,

9. Federal yardıma uygunluk için temel olan, gerekli pek çok kriterden birisi olma [11].

Ülkemizde, yüksek öğretimde öğretmen eğitimi için başlatılan akreditasyon şu amaçlara yöneliktir:

1. Eğitim-öğretimin niteliğinin artırılması ve sistematik bir yaklaşımla sürekli geliştirilmesi,

2. Eğitim-öğretimin niteliğinin güvence altına alınması,

3. Yüksek öğretimin hizmet sunduğu kesimlere eğitim-öğretimin niteliğinin belirli standartlara dayalı olarak yürütüldüğünün güvencesinin verilmesi [4]

Süreç: Bir kurum, uzmanlık kuruluşlarınca akredite edilmeden önce, ABD de genellikle, bölgesel akreditasyon kuruluşlarınca akredite edilmektedir. Bu nedenle, bölgesel ve uzmanlık akreditasyon kuruluşları, başvuran kurumları değerlendirme programlarını koordine etmektedirler. Akredite edilen kurumlar, sürecin devamlılığının kontrolü açısından, beş yılda bir küçük çaplı, on yılda bir ise büyük çapta bir değerlendirmeye tabi tutulmaktadırlar. Programlar için ise bu süre beş ile yedi yıl arasında değişmektedir

ABD'de eyaletler kamu eğitim kurumlarını, mezunlarına mesleki lisanslar verdiği için ayrıca denetleme hakkına da sahiptir. Eyalet görevlileri, bazen uzmanlar eşliğinde, kurumları ziyaret ederek, sağlık ve güvenlik konularıyla, belirli konularda minimum ders saatleri olup olmadığı, personel/öğrenci oranları ve mali (muhasabe) işlemler konusunda, kurumun eyalet kanunlarına uygunluğunu denetlemektedirler. Eyalet denetlemeleri, akreditasyon kurumlarının ziyaretlerinden bağımsız olmakla birlikte, önceden rektöre bildirilmekte ve tarih üzerinde uzlaşamamaktadır [5].

Akreditasyonun iyi işlemesi için şu 3 ana unsur gereklidir:

1. Yaygın, anlaşılır ve desteklenen açık bir ulusal standartlar bütünüdür,

2. Standartları iyi bilen, ziyaret için belirlenmiş bir protokolü izleyen ve standartlara dayalı olarak adil yargılara varan bir eğitilmiş uzman meslektaşlar (değerlendiriciler) topluluğunun olması,

3. Standartlara dayalı olarak kararlar verilmesini sağlayan bir karar oluşturma süreci ve bu süreci işleten bir karar mercisinin olması [4].

Akreditasyon süreci aşamaları, genellikle, aşağıdaki sırayla gerçekleşmektedir [5,7]:

1. Akreditasyon kuruluşu, akreditasyon veya yeniden akreditasyon adayları olan kurumların uymaları gereken standartlarını ve politikalarını belirler ve bunlar periyodik olarak gözden geçirip, bunları bir Elkitabı halinde yayımlar.

2. Akredite edilmek isteyen kurum veya program akreditasyon kuruluşuna başvurur (veya halen akredite edilmiş bir üye ise yeniden akredite edilme zamanının geldiği ilgili kuruma bildirilir.) ve bir öz değerlendirme sürecine girer.

3. Yaklaşık bir yıl sonra gerçekleşecek akreditasyon değerlendirmesi için uygun tarih belirlenerek, akreditasyonun amacı teyit edilir.

4. Kuruluş dışarıdan (diğer benzer kurum veya programlardan) bir akademik ve idari uzmanlar ekibi kurarak, bu ekibi aylar öncesinden ilgili kuruma bildirir. Ekip, yapacağı işlem için, yolculuk ve otel masrafları dışında hiçbir ücret almaz.

5. Kuruluşun isteğe bağlı olarak verdiği eğitimin yanı sıra, birinci maddede belirtilen Elkitabına uygun olarak, kurum bir öz değerlendirme ön raporu hazırlar. ön rapor, akreditasyon kuruluşunun görevlilerinin yorum ve önerileri ile geliştirilerek, son rapora dönüştürülür.

6. Son rapor; kurumsal veriler, öğrenci ve öğretim üyeleri elkitapları, ders programları gibi diğer dokümanlarla birlikte, 4ncü maddede bahsedilen ekibin ziyaretinden iki-üç ay önce, kuruluşa ulaştırılır. Rapor, okunmak üzere, ekip üyelerine dağıtılır.

7. Ekip, verilen öz değerlendirme raporu ve diğer bilgileri kontrol için kurumu ziyaret eder (site visiting). Bu ziyarette, öğretim üyelerinin uzmanlığı ve nitelikleri, kütüphane ve diğer imkanlar ile ilgili bilgilerin doğruluğu kontrol edilir. Ekip üyeleri, öğretim üyeleri, personel ve öğrencilerle görüşür; kampüsü dolaşır, kaynakları kontrol eder ve üst düzey yöneticilerle konuşur. Ekibe akreditasyonla ilgili istediği herhangi bir konuda gerekli bilgilere ulaşabilme garantisi önceden verilmiştir.

8. Değerlendirme ekibi, kurumun akreditasyonu konusunda olumlu veya olumsuz bir rapor hazırlayarak, akreditasyon kuruluşunun yönetim kuruluna sunar. Bu raporda, nihai olumlu karardan önce yapılması gerekenler de belirtilir.

9. Birliğin, üye kurumların temsilcilerinden seçilen yönetim kurulu üyeleri raporu görüşülerek kabul, adaylık statüsü (probation) veya ret kararını verirler. Görüşme sırasında raporu hazırlayanlar toplantıda bulunamazlar. (Eğer aynı zamanda yönetim kurulu üyesi iseler de toplantıdan çıkmak zorundadırlar.) Ret kararı çok nadiren çıkar çünkü reddedilmeye yol açabilecek durumlar daha önceki aşamalarda düzeltilirler.

10. Son olarak, akreditasyon kuruluşu, başarılı adayların adını ve onlarla ilgili bilgiyi bir sonraki bültenlerinde (resmi onay listelerinde) yayınlamaktadır.

Her bir akreditasyon kuruluşu standartlarını, politikalarını, ilkelerini ve aday ve üyelerinin listesini yayınlamaktadır. Akreditasyonu kaldırılan veya akredite edilmeyen kurumlarla ilgili bilgiler de yayınlanır [7].

Akredite edilmek isteyen kurumlar, önce uygunluk için Akreditasyon Komitesince değerlendirilmelidir. Bu değerlendirme sonucunda uygun bulunan kurumlar, akreditasyon adaylığı veya (doğrudan) akreditasyon için başvurumaktadırlar. Akreditasyon adaylığı, kuruma Komisyon ile resmi ve kamuoyunca bilinen bir ilişki kurma olanağı verir ve kurumun ön tanınma aşamasını geçip akreditasyon yolunda olduğunu belirtir. Maksimum beş yıl olan bu sürede kurum, uygulamalarını organize eder; belirgin politika, Prosedürü ve yönetim bilgi sistemlerini oluşturur; kaliteyi geliştirir; ve komisyonun standartları ile uygunluğunun devam ettiğini gösterir. Öte yandan, akreditasyon için başvurabilmesi için, ana bölümlerinden en az birinden en az bir yıl mezun vermesi gerekmektedir [12].

Eleştiriler: Akreditasyon çalışmaları pek çok açıdan eleştiriye uğramaktadır. Bunları kısaca vurgulamakta yarar bulunmaktadır:

- Kamuoyu, hatta yükseköğretimdeki pek çok kişi, akreditasyon sürecinin nasıl işlediğini, kimin ne iş yaptığını, kimin kime karşı sorumlu olduğunu bilmemektedir.
- Kurumlar ile akreditasyon kuruluşları arasında, yeterli işbirliği ve iletişimin olduğu söylenememektedir.
- Akreditasyonu gerçekleştirenler arasında düşünce alışverişi sağlayacak daha etkili platformlar bulunmamakta, akredite ettikleri kurumlardan dönüt almamaktadırlar". Akreditasyon kuruluşu ile kurumlar arasında, ilke ve prosedürler hakkında olası çatışmaları çözmek için bir mekanizma bulunmamaktadır [13].

Akreditasyon sistemi hakkındaki eleştirilere şunlar da ilave edilebilir [14]:

- Kampus ziyaretleri öncesinde hazırlanması gereken dokümantasyon için yapılması gereken çok büyük çabalar sarf edilmektedir,
- Fakülte ve yönetimin harcadığı büyük zaman harcamaktadır,
- Akreditasyon ücreti yük olmaktadır,
- Akreditasyon sonuçlarını öğrenmek için beklenen süre (kampus ziyaretinden sonra 10-11 ay) uzundur,
- Kriterlerin sıkı kurallara bağlanmış olması esneklik ilkesini zedelemektedir,
- Akreditasyon kriterlerinin müfredatta yenilik ve yaratıcılık için imkan bırakmamaktadır,
- Bu durum, okulları diğerlerinden ayıracak kurumsal kişilikten yoksun bırakmaktadır.

İngiltere'de öğretmen eğitiminde akreditasyon çalışması bazı problemlerle karşılaşmış ve toplumda yoğun eleştirilere sebep olmuştur. Eleştirilen başlıca hususlar şunlardır:

1. Konseyin hepsi bakanlıkça atanan 18 üyesinin sadece 2'si öğretmen eğitiminden sorumlu kurumlardan gelmekte idiler. Üyelerin kökenleri, öğretmen eğitimi konusunda kimlerin profesyonel kararlar verme hakkı ve yeteneğinin olduğu sorusuna cevap olması açısından

önemlidir. Eğer akreditasyon salt kesin olarak önceden belirlenmiş gerçeklerin tespit edilmesi süreci değil de biraz yoruma ve yaratıcı yeniden yapılanmaya izin veriyor ise, karar verenlerin tecrübeleri ve ortak anlayışları çok büyük önem kazanır.

2. Halihazırda çalışan asil öğretmenlerin de öğretmen yetiştirmeye değerlendirici olarak katılmak istenmesi, öğretmenlerin bu konuda işbirliği yapmaya istekli oldukları varsayımına dayanmaktadır. Ayrıca çabalarının sınıftan (dershaneden) öğretmen yetiştirmeye yöneleceği gerçeği ortadadır. Bu durumda, öğrencilerin daha iyi eğitim alması için ortaya atılan bu fikir, öğretmenin sınıfa ayıracağı zamanın bir kısmını da ondan almaktadır.

3. Öğretmen eğitimi dersleri alacak öğrencilerin seçimine halihazırda öğretmenlik yapanların da katılması görüşü ayrı bir tartışma konusu olmuştur. Öğretmen aday seçiminde (İngiltere'de öğretmenlik sertifikası yüksek lisans programına katılmak için adayların, alan derslerini herhangi bir fakültede alıp mezun olduktan sonra mülakata girmeleri gerekmektedir). Öğretmen aday seçiminde "Kişisel niteliklerin" ne olduğunun belirsizliği, bu niteliklerin nasıl ölçülebileceği başlıca itiraz noktalarıdır. Öğretmenlere veya belirli bir başka gruba kimlerin öğretmen olabileceği konusunda bu denli söz hakkı verilmesi durumunda okul sisteminin daha muhafazakar olabileceği kaygısı da vardır.

4. Son olarak, akredite komisyonunun öğretmenlik mesleğinin geleceğine yönelik verdiği ipuçlarına bakmak gerekir. Zira komisyon, öğretmenliği ustaların yanında çıraklık yolu ile öğrenilebilecek bir iş olarak değerlendirmektedir [15].

Bir başka eleştiri akreditasyona temelden karşı çıkmakta ve standartlaşma yerine farklılaşmayı savunmaktadır. Bunun için kanıt sunulurken, araştırma enstitülerinin giderek farklı konulara odaklanmasının bilimsel ilerleme sağlayacağı, disiplinlerarası çalışmalar ile enstitü çeşitliliğinin artması gerektiği, bunun bilimsel özerkliğin bir gereği olduğu savunulmaktadır. Bu görüşe göre üniversiteler 3 e ayrılmaktadır:

I-Durgun, yerleşmiş özellik taşıyan üniversitelerin özellikleri aşağıdaki gibidir:

1. Genelleşmekten çok spesifikleşmeye önem verilmektedir,
2. Örgütsel karmaşıklık ve büyümenin kontrol edilmesi sözkonusudur,
3. Merkezi örgüt ile koordineli çalışmaktadır,
4. Paydaşları ile sıkı bağlantı kurmaktadır,

5. Planlamayı esnek tutmaktadır

II-Yerleşmemiş üniversitelerin özellikleri

1. Genelleşmeden çok spesifikleşmeye önem verilmektedir,
2. Örgütsel karmaşıklık ve büyümeyi kontrol etmektedir,
3. Personelin iş güvencesinin esnek olduğunun belirtilmesi, sıkı planlama yapılmasına önem vermektedir,
4. Kaliteyi arttırmak için standart koymaktadır.

III. Yerleşmemiş ve oldukça gelişmeye muhtaç üniversitelerin özellikleri:

1. Genelleşmeye gidilmektedir,
2. Yönetimin yerelleşmesi yaşanmaktadır,
3. Örgütün alt üniteleri arasında koordinasyonsuzluk mevcuttur,
4. Uzun vadeli planlamadan kaçınma, hayatta kalma mücadelesi vermektedir.
5. İşte kalış garantisini genişletmeye çabalamaktadır,
6. Enstitü dışında özel yerlerde iş güvencesi aranmasını teşvik, yetiştirme, esnek çalışma şartlarına yönelmektedir.

Ülkemiz üniversitelerinin üçüncü kategoriye girdiğini söylemek abartma olmayacaktır. Burada kurumların birbirleriyle yarış etmesi ve aynı standarda getirilmesi için ne yapılması gerektiğini düşünmekten çok bütün sistemin üniversite ve enstitülerinin öğretim elemanı uzmanlığına göre farklılaşması için ne yapılması gerektiği üzerinde düşünülmesi önemli görülmektedir.

Yüksek öğretim kurulunun standartlaşmaktan uzaklaşarak farklılaşmayı sağlamak için şunları yapabileceği vurgulanmaktadır:

1. Yeni programları kabul edebilmek için rahat kriterler koyabilir, öğretim elemanı spesifikleşmesine göre yeni programlar açılabilir.
2. İki standart koyulabilir, birisi minimum standartlar için çalışırken diğerleri üst düzey standart için gayret eder,

3. Finansal ve yönetim yetkisini, bunları denetleyip sonuçlara göre değerlendirme yapacak bir kamu kurumuna verebilir [16],

Öğretmen Eğitiminde Akreditasyon, Düşünceler ve Öneriler: Yukarıda belirtildiği gibi, Yök/Dünya Bankası ortak projesi içinde öğretmen hizmet öncesi eğitiminin akredite edilmesi faaliyetleri bir süredir sürdürülmekte ve fakültelerde seminerler verilerek bölüm başkanları bilgilendirilmekte ayrıca fakülte içinde oluşturulan grupların bu çalışma için hazırlanmaları desteklenmektedir. Ancak fakülteye gönderilen akreditasyon sürecini tanıtan kitap incelendiğinde yukarıda sayılan eleştirilerin ötesinde bazı sorunların, henüz işin başlangıcında, sürecin önünde barikat oluşturduğu fark edilmektedir. Araştırmacı (Bakioğlu) üniversitede toplam kalite yönetimi bağlamında yaptığı araştırmalardan tespit ettiği kadarı ile daha başlangıç aşamasına gelmek için epey değişimler gerekmektedir. Bunlar; daha çok anlayışların değişmesi, fakültelerin kültürünün değişmesi, fiziksel durum ve kütüphane ile ilgili görünmektedir ve bunların oluşması uzun zaman alacağına benzemektedir. Bu bağlamda aşağıda bazı düşünceler yer almaktadır:

Yukarıda açıklanan akreditasyon faaliyetlerinde üniversitede öğrencilerin dersleri değerlendirmesi şeklinde çağdaş bir yaklaşım öngörülmektedir. Üniversite öğrencilerinin aldıkları derslerin yine kendileri tarafından değerlendirilmesi daha çok gelişmiş ülkelerde sıklıkla başvurulan bir çalışma olmasına rağmen ülkemizdeki bazı üniversiteler rutin olarak, bazı fakülteler ise üniversite politikasından bağımsız olarak öğretimin etkinliğini değerlendirmekte, diğer ölçütlerin yanısıra yaygın olmasa da kullanılmaktadır [17]. Ancak akreditasyon çalışması içinde öğrencinin ders değerlendirmesine yer verilmesinin istenmesine rağmen, bu konu ile ilgili yapılmış bir araştırmanın sonucu bize bazı önemli noktaların varlığı konusunda kanıt sunmaktadır: M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesinde 362 öğrenci üzerinde yapılan bir araştırmada [17] öğrencilerin bir ders saatini anket yöntemi ile değerlendirmeleri istenmiştir. Dersi veren 13 öğretim elemanına da aynı dersi, kendilerine verilen anket maddeleri doğrultusunda değerlendirmeleri rica edilmiştir. Araştırmanın sonucunda öğrenciler dersi ilginç bulmazken, öğretim elemanları aynı derste verdikleri örnekleri etkin ve güncel bulmuşlardır. Öğrenciler ders içindeki bölümlerin belirgin olmadığını söylerken öğretim elemanları tersini savunmaktadırlar. Öğrenciler dersin sunumunu benimserken öğretim elemanları özellikle dersin giriş kısmında öğrencilerin dikkatini çekip, diyalog kuramadıklarından yakınmaktadırlar. Kısaca; taraflar farklı değerlendirmeler yapmaktadırlar. Ayrıca, aynı araştırmada, derste öğrenci sayısı azaldıkça dersi olumlu şekilde değerlendirme oranı artmaktadır. Değerlendirmenin olumlu olduğu küçük gruplu sınıflarda öğrenilen bilgilerin üst düzeyde olduğu söylenebilir. O halde küçük grup öğrenimi yönteminin

benimsenerek bireysel ayrılıklara eğilimi gerektirmektedir [17]. Ancak yüksek öğretimde öğrenci sayısının artırılması gündemdedir ve büyük sayıdaki (65-80) öğrencilerin şubelere bölünmesi derslik ve öğretim elemanı azlığı nedeni ile mümkün olamamaktadır. Bu durum akreditasyon çalışmasında başlangıç standardının henüz sağlanamadığının açık bir göstergesi olarak görünmektedir.

Benzer şekilde, Eğitim Fakültelerine YÖK tarafından gönderilen Standartlar ve Akreditasyon adlı çalışmanın Standartlar Bölümünde (Bölüm 2), standartlar 3 ana grup üzerine kurulmuş, bunlar; başlangıç, süreç ve ürün standartları olarak belirlenmiştir. (s..2.1). M.Ü. AEF de başlangıç standartları bakımından öğrenci sayısının giderek artması, buna karşın girdilerin aynı kalması sözkonusudur. Öğretim elemanlarının kendilerine ait odası ve bilgisayarını mevcut değildir bu durum bilimsel yayın üretimi için asgari gerek şart olan sessiz ve sakin bir mekan olmaması anlamına gelmektedir. Araştırma yaparak kendini yönlendiren öğrenme kavramları içinde nitelik gözetilerek verilen proje, ödev çalışmalarında öğrenciler kütüphanelerden eli boş dönmektedir. Ayrıca, 60- 70 kişilik sınıflarda bireysel sunuşlara imkan verilememekte, öğretmen eğitiminde hayati önem taşıyan mikro öğretim uygulaması vb. çalışmalar yapılamamaktadır [1].

Eğitim fakültelerinin akreditasyonunda 7 alanda girdi, süreç ve ürün standartları tablolar halinde yer almaktadır. Bunların her alt başlığı standart, gösterge, kanıt ve derecelendirme başlığı altında her standardın ayrıntıları yer almaktadır. Türkiye'de öğretmen eğitimi standartları (s.2.3) tablosunda öğretim elemanları kategorisinde başlangıç standartları olarak 1. Her program için varolan öğretim elemanlarının sayısı ve niteliği, 2. Öğretim elemanlarının mesleki alanda kendilerini yenilemeleri ve araştırma yapmaları için olanak sağlanması kriterleri yer almaktadır. Ancak M. Ü AEF öğretim elemanları üzerinde yapılan bir araştırmaya göre [18] öğretim elemanları yeterli nicelik ve nitelikte yayın yapamadıklarını, öğretim için malzeme üretmeye daha fazla emek sarf ettiklerini belirtmişlerdir. Bu durumda öğretim yükünün, araştırma yapmanın önündeki ana engel olduğu anlaşılmaktadır.

Araştırma imkanı, ortam ve zaman bulunmamaktadır. Oysa öğretim elemanının araştırma yapmaksızın öğretimini nitelikli tutması olası değildir.

Akreditasyon çalışmasında sadece öğretimin standartlarına bakmak fakat araştırmalara özen göstermemek veya Eğitim Fakültelerini sadece öğretimle görevli fakat araştırmanın bu fakültenin işi olmadığı görüşü hatalı görünmektedir. Araştırma yapmayan veya yapamayan öğretim elemanının öğretimde nitelikli olması beklenmemelidir. Öğretim elemanı yaptığı araştırma ile bilgilerini yeniler, araştırmasını derse getirerek kendisi

birincil kaynak durumuna girer, pek çok kaynakla çalışır. Pek tabii ki birincil kaynak olmak, yeni ve taze bilgi anlamına gelmekte, özümsemiş derin bilginin ilk elden sınıfa girmesi, öğretmenin mesleğe hazırlanışının güncel olması anlamına gelmektedir.

Sayfa, 2.9 da öğretim elemanlarının öğretim teknolojilerini etkin şekilde kullanmaları gerektiği belirtilmektedir. Burada öğretim teknolojisinin iki anlamı bulunmaktadır; birincisi; derse hazırlıktaki çağdaş bilgi ile dersi oluşturmak, ikincisi ise araç gereç anlamı taşımaktadır. Özellikle çeşitli bölümlere ders veren eğitim bilimleri öğretim elemanları dersi verdikleri bölümde, tepegöz, slayt, kamera (Miktoöğretim için) bulup kullandıkları pek enderdir ve defalarca ihtiyaç halinde belirtilmesine rağmen mevcut bir iki tanesi bulunması endişesine karşı, kilit altında tutulmaktadır. Yine aynı tabloda, derslerde öğrenci katılımının yüksek olması gerektiği belirtilmektedir. Katılım demokrasiyi hazmedip içselleştirme ile ilgili bir davranıştır ve öğrencilerin önceki yaşantılarında ilk ve orta öğrenimlerinde ve evlerinde bu davranış yerleştirilmelidir. Anaokulundan itibaren demokratik yaşam, katılım, düşünceye saygıyı, farklılığa saygı yerleştirecek eğitim programları yeniden tasarlanmalıdır. Katılım özellikle pedagojik formasyon derslerinin kalbidir. Bir öğretim elemanı dersin ilk yirmi dakikasını anlatımla değerlendirdikten sonra soru-cevap ve tartışmaya geçmelidir. Dersine iyi hazırlanmış ve güncelliği yakalayabilen öğretim elemanı bunu sağlayabilir. Ancak 65- 80 kişilik sınıflarda yapılan tartışmalarda her öğrencinin söz alması cesaretlendirilmesine rağmen verimli olamamaktadır. Öğrenci, öğretim elemanı oranı oldukça yüksektir. Yapılan bir çalışmaya göre [19] gelişmiş ülkelerde bu oran 15 olarak görülmektedir.

Tartışma yöntemi öğreticinin bilgi ve beceri genişliği ve demokrasiyi hazmetmiş olması ile yararlı olabilecek bir yöntemdir. Bu olamayınca iş kısır inatlaşmalara dönüşebilmektedir. Ayrıca, tartışma yönteminin iyi uygulanamaması neticesinde bazı hoş olmayan olaylar da yaşanabilmektedir. Örneğin; öğretim elemanının ders içeriği ile saplantılı olduğu siyasi görüşünü empoze edip farklı görüşleri cezalandırma endişesi de bulunabilmektedir. Bazen bu tür öğretim elemanları sınıflarında başlattıkları tartışma yöntemini öğrencinin aleyhine dönüştürebilmektedirler. Bu, o şekle gelmektedir ki öğrencinin açıkladığı düşüncesinden dolayı öğrenim hayatı tehlikeye girebilmektedir ve öğrenci idareye şikayet edilme noktasına getirilebilmektedir. Dolayısı ile bu şekilde davranan öğretim elemanı ne şekilde demokrasiyi öğrencisinin içsel içselleştirmesine yardımcı olabileceği düşünülmelidir. Bu durumun, akreditasyonun standartlarını daha başlangıçta zaafa uğratabilecek bir problem oldu ~~ğz~~ ardı edilmemelidir.

Aynı dokümanın sayfa 2.16 da yer alan öğretim elemanları, mesleki kendini yenileme ve araştırma imkanları sınırlıdır. Sürelî yayın aboneliği ve kitap alımı düzenli kırtasiyenin sağlanmış, istatistiki analizinde uzmanlığın hazır, moralin ve motivasyonun yüksek olması gerekmektedir. Bunların ne denli mevcut olduğu incelenmelidir. Kütüphanelere yerli temel kitap ve süreli ulaşılamazken, yabancı dilde kitap alımı ve süreli yayın aboneliği gündeme dahi gelememekte, her yıl alınması gereken kitap ve dergi için formlar doldurulmasına rağmen bunlara erişilememektedir. Öğretim elemanı dar olan kendi bütçesini zorlayarak birkaçına ulaşabilmekte, ancak bu yeterli olamamaktadır.

Akreditasyonu gerçekleştirecek ziyaret ekibini oluşturacak bireylerin tarafsız kalabilecekleri, kişisel önyargılarını işe katmayacakları belirtilmektedir. Ancak bu bireylerin, kendi beklentileri dışındaki bir yöntemin de etkili olabileceği konusunda esnek düşüncüyü göstermeyebilecekleri de hesaba katılmalıdır. Ziyaret ekibinin, eğitim ve çeşitli standartların tanımı konusunda lisan birliğine varmış, aynı standart türü alt açılımlarından aynı anlamı çıkaracak şekilde eğitimden geçmiş olmaları gerekmektedir. Her bireyin farklı olduğu ve birinin fayda görmediği bir uygulamadan diğeri daha kapsamlı düşünerek yarar bulabileceği kabul edilmelidir. Özellikle belirli yaşlara gelmiş ve eğitim felsefesinde kemikleşmiş ve önyargıları belirginleşmiş bireylerin öğretim elemanlarına ilk bakış noktasının; kendi felsefesine yakın oluşun ipuçları olabileceği düşünülebilir. Eğitimde tek bir bakış açısı geçerli olmadığı bilinmektedir. Farklı yaklaşımlar farklı doğrular sunmaktadır. Bunun farkında olan bireyler ziyaret ekibini oluşturmalıdır.

Adı geçen kitapta, fakülte öğretim elemanlarının her alanın sonunda kendi performansları ile ilgili kendi değerlendirmelerini yapmaları istenmektedir. (s.4,6) Bir araştırmaya göre [18] araştırma kapsamı içindeki öğretim elemanlarının % 80-90 kadarı kendilerini araştırma ve öğretimin çeşitli alanlarında çok iyi ve iyi olarak değerlendirmektedirler. Buradan hareketle acaba öğretim elemanı kendi değerlendirmesini hangi kriterlere göre yapacaktır sorusu akla gelmektedir" Eğer gerçekten çok iyi ise gelişme için bir motivasyon kaynağımız mevcut olamayacaktır. Akreditasyon ziyaretinden önce ziyaret ekibinin eline öğretim elemanının özdeğerlemesi ulaşacağı belirtilmektedir. Adı geçen araştırmanın sonucuna bakarak şu yorum yapılabilir: Öğretim elemanı, muhtemelen zayıf noktalarını ve geliştirmek için ne planlar yaptığını belirtmekten kaçınabilecektir veya bu noktaların farkında da olmayabilir. Bu durumda sorunun varlığını kabul etmediği anlamı da çıkabilir. Akreditasyon ziyaret ekibi, öğretim elemanının sorunu hissetmesi için ne yapabileceği konusunda hazırlıklı olmalıdır.

Ülkemizde kamu kesiminde kalitenin ve kalitelinin değeri ve ödülü var mıdır? Kalite konusunda idealizm desteklenmekte mi, yoksa engellenmeye mi

çalışılmaktadır? Toplumun kültüründe egemen olan yaklaşım 'durumu idare etmek' midir yoksa yaptığı işi en üst standartta yapmak mıdır? Bunlara cevabımız ne yazık ki standart yükseltmek lehine olamamaktadır. Bu genel değer yargıları tüm kamu kurum ve kuruluşlarında, dolayısı ile üniversitelerimizde de mevcut görünmektedir. Bunu değiştirmek için sadece üniversitelerimizde değil, tüm ülke çapında bir kalite seferberliği başlatılması, ütopyk olarak değerlendirilmemelidir.

Türkiye'de her çocuğun yeterli sahibi bir öğretmen tarafından eğitilmesine katkı sağlayarak kalite güvencesi yaratmaya çalışan akreditasyon çalışması bu kaliteli öğretmenlere hayat standardı belirleyecek olan hükümetlere ne şekilde etki etmeyi düşünmektedir? Öğretimde kalite oluşturmak, özel hayatta kalite yaşamak ile uyumludur. Kaliteli öğretmen eğitiminin ürünü yeni öğretmene, hangi nitelikte okul, müdür, araç, gereç, yaşam standardı verebileceği tartışılmalıdır. Ayrıca nitelikli mezunun görev yapacağı okulun kültürünü oluşturan mevcut personelin yarattığı kültürü değiştirmek için çalışmalar yapılması ve okul kültürünü geliştirecek bir profesyonel gelişme mekanizmasının kurulması planlanmalıdır. Bu planlamada müfettişlerin, okul müdürü ve yardımcılarının, ayrıca mevcut öğretmenlerin çağdaş yaklaşımlar doğrultusunda yoğun şekilde eğitim almaları gerekmektedir. İyi hazırlanmış listeleri ve seminerler ile gelişim seferberliğine gidilmeli, bunun için üniversiteler ile işbirliği yapılmalı, tezli ve tezsiz yüksek lisans programları ile bu grubun bilgileri tazelenmelidir. Nitelikli öğretmenin daha fazla imkana kavuşturulması sureti ile meslek içinde gelişmenin prim yaptığı belirtilmelidir.

Değerlendirmeye Sistematik Çoklu Strateji Yaklaşımı yapılması desteklenmelidir. Bunun anlamı, öğrencilerin toplam eğitim deneyiminin iyileşmesi için çalışmaktır. Örneğin öğrencinin kaldığı yer başarıyı nasıl etkilemektedir? Eğitimin amaçları ne şekilde başarılmıştır? Başarıya etki eden iç ve dış faktörler neler olmuştur? [20] Fakültelerin akreditasyonunda öğrencinin başarısına etki eden fakülte içi ve dışı fiziksel, psikolojik, sosyolojik faktörlere yer verilmemesi önemli bir problem olarak göze çarpmaktadır.

Tüm akredite edilecek olan yüksek öğretim kurumları, personel, öğrenciler ve mali konularla, diğer gelişmeler ile ilgili kayıtları tutmak zorundadırlar. Bu kayıtlar, çeşitli konulardaki hükümet araştırmalarının yanı sıra gerektiğinde araştırmacılar, medya ve diğer kuruluşların ihtiyaç duyduğu bilgileri karşılamada kullanılabilir.

Öğrencilerin öğrenmelerinin değerlendirilmesi ihmal edilmemelidir. Örnek vermek gerekirse: iki sene önce, Amerika'da Eyalet Eğitim Komisyonu standart değerlendirme sistemi üzerine bazı stratejiler belirlemiş ve yayımlamıştır [21].

- Eyalet ve yerel konsensus oluştur,
- Güçlü standartlar oluştur,
- Standartları müfredat ve değerlendirme kriterleri ile uyumlu hale getir,
- Açık ölçme kriterleri geliştir,
- İlerlemeyi tanımla,
- Ödülleri belirle,
- Yerel kapasiteyi oluştur.
- Farklı değerlendirme alanlarını tanımla [22].

Son madde farklı değerlendirme alanlarının ne olacağını belirlenmesini vurgularken tek bir değerlendirme yönteminin uygulanmaması gerektiğini, başka bir deyişle, vize ve final geleneğinin dışına çıkılabileceğini anlatmaktadır. Öğrenciler klasik sınav sistemi ile değil, yaratıcılıklarını ortaya koyabilecekleri, araştırma, proje, seminer, mikroöğretim yöntemleri ile öğretmenliği öğrenmeli ve geniş bir değerlendirme mantığı ile değerlendirilmelidir.

Görüldüğü gibi akreditasyon çok geniş boyutlu, pek çok disiplini bir araya getiren ve birlikte çalışmasını gerektiren bir çalışmadır ve başarıya ulaşması için çok yönlü düşünmeyi merkeze koymamız gerekmekte ve her insanın birbirine benzemeyeceğini, farklı öğretim felsefesi ve öğrenme stillerine sahip olduğunu gözönüne almak gerekmektedir. Yasa koyucular, eğitim yöneticileri, ve politika belirleyiciler yükselen eleştiri ve endişeler kulak vermelidirler. Bütün öğrencilere yüksek standartlı öğrenme konusunda yardımcı olacak, yukarıda belirtilen şartları yaratarak ve endişeleri gidererek başarıya ulaşılabilir. 21. Yüzyılı, Avrupa Birliği adaylığı ile karşılayan ülkemiz önümüzdeki yıllarda Avrupa standartlarını yakalamak için çaba sarf edecektir. Bunun yüksek öğretime yansması ise; yukarıda problemleri açıkça sayılmış olan akreditasyonun problemlerinden arındırılması ve çağdaş, yüksek standartlı, gelişmiş ülkelerle bilimsel entegrasyonunu tamamlamış üniversiteye yol açan bir çalışma haline dönüştürülmesidir.

KAYNAKLAR

- [1] Bakioğlu. A.. "Üniversitelerde Öğrenci sayısının Arttırılmasının Yol Açacağı Sorunlar". **Yaşadıkça Eğitim**, Sayı. 33. Mart-Nisan. İstanbul. 1994.
- [2] Bamett. R.. **Delivering Quality in Student**. London. Kogan PUB.. 1990.
- [3] Uđur. H.. "Gümrük Birliği Aşamasında Akreditasyon". **4.Ulusal Kalite Kongresi**. TÜSİAD / KALDER. 1995. ss.175-178.
- [4] -----, "Türkiye'de Öğretmen Eğitiminde Standartlar ve Akreditasyon". **YÖK/Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi, Hizmet öncesi Öğretmen Eğitimi**. Öğretmen Eğitimi Dizisi. YÖK. Ankara. 1999.
- [5] Adelman, C.. "Accreditation". **The Encyclopedia of Higher Education**, ed. Burton G. Clark. Pergamon Pres. V.1. 1994. ss.1313-1318.
- [6] -----, "What is Accreditation?". <http://www.chea.org/perspective/Chronicle/voll/no2/index.html>.
- [7] -----, "Accreditation and Quality Assurance". <http://www.ed.gov/NLE/USNEI/HB3B5.html>.
- [8] Peker. Ö., "Eğitimde Kalite ve Akreditasyon". **Amme İdaresi Dergisi**. Cilt 29. Sayı 4. Aralık. 1996. ss.19-32.
- [9] Demirel, Ö., **Eğitim Terimleri Sözlüğü**. Ankara:USEM Yayınları-10. 1993.
- [10] -----, "What is CHEA?". <http://www.chea.org/About/index.html#accreditation>.
- [11] -----, "Accreditation in the U.S.". <http://www.ed.gov/offices/OPE/students/file01.html>
- [12] -----, "Accredited Institutions of Higher Education". <http://www.wasweb.org/SENIOR/ LIST.htm>.
- [13] -----, "Accreditation: Sitting Beside or Standing Over?". <http://www.chea.org/ChronicleNoll/no4/index.html>.
- [14] Yetiş. N., "Mühendislik Eğitiminde Kalite ve Akreditasyon". **4.Ulusal Kalite Kongresi**, TÜSİAD / KALDER. 1995. ss.191-203.
- [15] Rudduck, J., "Accrediting Teacher Education Courses: The New Criteria". **Education Policies: Controversies and Critiques**, ed. Hargreaves, Andy ve David Reynolds. TheFalmerPress. 1989. ss.178-190.
- [16] Bimbaum. R., **Maintaining Diversity in Higher Education**. Jossey-Bass Pub.San Francisco-Washington-London, 1983.
- [17] Bakioğlu, A., "Ders Değerlendirme". **2.Ulusal Eğitim Sempozyumu**, 18-20 Eylül. 1996.
- [18] Bakioğlu, A., **Üniversite'de Toplam Kalite Yönetimi ve Özdeđerleme**. M:Ü. AEF. Kapsamlı Yayınlanmamış Araştırma. İstanbul. 1996.
- [19] Bakioğlu, A., **M.Ü. AEF Verimlilik Çalışması**. Yayınlanmamış Rapor. M.Ü AEF, Mart. 1995.
- [20] Bakioğlu, A., "İngiltere'de Yüksek Öğretim:Türkiye İçin Göstergeler". **Öneri**. M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. S:1. C.1. Haziran. 1994.
- [21] Roeber, E.D., **Standards Initiatives and American Educational Reform**. Bölüm 7. Cizek~ G.J. Educational Policy. Academic Press. San Diego. London. 1999.
- [22] Linn R.L.; Herman, J.L., **A Policymaker's Guide to Standards**. led Assesment. Denver. CO: Education Commision of the States. 1997.